

Dan Reiter: Preventive war and its alternatives. The lessons of history.

Carlisle: Strategic Studies Institute, U.S. Army War College (www.strategicstudiesinstitute.army.mil), 2006; 35 blz.; gratis, ISBN 1584872411

Vormt preventieve oorlogvoering een adequaat middel om de verspreiding van massavernietigingswapens tegen te gaan? Dan Reiter, hoogleraar politieke wetenschappen aan de Emory Universiteit, schreef over deze kwestie een boekje voor het Strategic Studies Institute van het Amerikaanse leger. Hij vergelijkt kosten en baten van preventieve oorlogvoering met die van andere machtsinstrumenten, zoals diplomatie en afschrikking. Bij zijn analyse grijpt hij terug op concrete voorbeelden uit de (recente) geschiedenis. Zijn conclusie is kort maar krachtig: preventieve aanvallen zijn niet effectief in de strijd tegen massavernietigingswapens. Sterker nog, over het algemeen werkt dergelijke militaire actie zelfs contraproductief. Preventieve militaire acties die alleen wapenproductieprogramma's van landen als doel hebben, zijn zelden effectief gebleken. Het ontbreekt altijd aan voldoende inlichtingen over de doelen, anderzijds leiden dergelijke aanvallen er vaak toe dat de aangevallen landen zich juist nóg actiever op de productie van massavernietigingswapens storten. Ook preventieve aanvallen met een meeromvattend doel, namelijk regime-verandering, blijken vaak contraproductief. Dergelijke acties, zoals die in Irak en Afghanistan, leiden doorgaans juist tot meer chaos en daardoor tot meer oncontroleerbare verspreiding van (benodigde) massavernietigingswapens. Reiter vergelijkt de effectiviteit van preventieve oorlogvoering met andere machtsmiddelen en concludeert dat diplomatie en afschrikking in het verleden weliswaar ook niet altijd

succesvol zijn geweest, maar relatief wel veel succesvoller dan de methode van de preventieve aanval. Bovendien staan de kosten van preventieve oorlogvoering, zowel financieel als in mensenlevens, in geen enkele verhouding tot die van andersoortige acties. Preventieve oorlogvoering is over het algemeen ineffectief, onnodig, kostbaar en zelfs contraproductief. Zeker gezien de spanningen rondom de nucleaire programma's van Iran en Noord-Korea is deze conclusie van actueel belang. (S.v.d.M.)

Marius Broekmeyer: Bedrogen bedrivers. Stalin contra Hitler.

*Amsterdam: Mets & Schilt, 2006; 254 blz.; 25,- euro
ISBN 90-5330-4568*

In juni 1941 viel Duitsland via *Operatie Barbarossa* de Sovjetunie aan en verbrak daarmee het niet-aanvals-pact dat in 1939 was gesloten tussen Molotov en Von Ribbentrop. Ruslanddeskundige Broekmeyer gaat na of de Sovjetunie omstreeks die tijd niet van haar kant van plan was tot een aanval op haar bondgenoot over te gaan. Zijn uitgangspunt is dat de 'Sovjetunie bewust Duitsland in staat heeft gesteld om Polen aan te vallen en dat ze wist dat daardoor de Tweede Wereldoorlog zou ontbranden'. Die zou de westelijke geallieerden en Duitsland uitputten en de Sovjetunie in de gelegenheid stellen de daarbij betrokken volkeren te bevrijden van het kapitalistische juk. Hij baseert zich bij zijn betoog op Russische publicaties van de laatste 20 jaar. Broekmeyer analyseert de Duits-Russische betrekkingen in de periode voorafgaande aan het niet-aanvalsverdrag, gaat in op wat daarna gebeurde (de verdeling van Polen, de Russische bezetting van de Baltische staten en de aanval op Finland) en op de conflicten die omtrent de Balkan

ontstonden. Hij stelt in het licht hoe Stalin in de jaren dertig al naar nauwe Russisch-Duitse betrekkingen streefde, Duitsland hielp bij het doorbreken van de geallieerde blokkade en 'bij het smeren' van de Duitse oorlogsmachine in opbouw. Broekmeyer is van mening dat omstreeks 1940 Rusland bezig was zich voor te bereiden op een oorlog. Vooral vanaf mei 1940 'wordt een agressieve propaganda in gang gezet en worden militaire voorbereidingen voor een preventieve Russische aanval besproken'. Zowel aan Duitse als Russische zijde worden 'rookgordijnen gelegd om de ware bedoelingen voor elkaar geheim te houden'. Ten slotte gaat Broekmeyer in op Stalins overtuiging dat Duitsland de Sovjetunie niet zou aanvallen en op de prangende vraag waarom er nauwelijks sprake was van een georganiseerde Russische militaire defensie. Op basis van zijn materiaal komt Broekmeyer er desalniettemin toe de vraag of de Sovjetunie omstreeks 1941 van plan was zelf een aanval op Hitler-Duitsland te ondernemen, met ja te beantwoorden – hoewel een sluitend bewijs (nog) niet (of wellicht nooit) is te leveren. (F.v.d.B.)

Margalith Kleijwegt & Max van Weezel: Het land van haat en nijd. Hoe Nederland radicaal veranderde.

*Amsterdam: Uitgeverij Balans, 2006; 255 blz.; 15,- euro
ISBN 90-50187633*

Oorspronkelijk was er sprake van koestering van de multiculturele samenleving. Immigranten waren een verrijking van de Nederlandse samenleving. Deze optie is echter ingrijpend gewijzigd. In 1991 signaleerde *Vrij Nederland* dat het smeulde in Amersfoort, een van de meest gemiddelde steden van het land. De moskee kreeg een molotovcock-

tail te verwerken. Maar pas na de publicatie van Paul Scheffers artikel 'Het multiculturele drama' in *NRC Handelsblad*, januari 2002, besefte men in Nederland dat de zaak van de 'integratie' van de Turken en Marokkanen er minder idyllisch voorstond dan men gedacht had en kwam het tot een debat in de Kamer, alsmede de Nederlandse samenleving zelf. In 41 hoofdstukjes stellen de auteurs, verbonden aan het weekblad *Vrij Nederland*, de verharding aan de kaak die zich de laatste jaren op vele plaatsen in de maatschappij voltrok. Zij doen dit aan de hand van eigen waarnemingen, interviews (o.m. met minister Donner), een enquête onder autochtone en allochtone scholieren en literatuur. Harm Botje werkte mee aan een hoofdstuk over de rol van de AIVD. Wat was de rol van 'Den Haag', hoe reageerde de 'ontevreden burger', de elite? Wat was de invloed van de opkomst van Pim Fortuyn, van de moord op hem en op Theo van Gogh; en van 'de kruistocht van Ayaan Hirsi Ali? Wat was de invloed van de aanslag op de *Twin Towers*? Hoe ontwikkelde zich de situatie in de moslimwijken en waar staan we nu? In het hoofdstuk 'De globalisering van de Islam' wordt gewezen op de escalerende werking van 9/11, de oorlogen in Afghanistan en Irak en de uitslag van de Palestijnse verkiezingen. Auteurs wijzen op een door *de Volkskrant* verricht onderzoek onder Marokkaanse jongeren: 40% van hen zou de westerse waarden en de democratie afwijzen. Een recent rapport van het Sociaal en Cultureel Planbureau constateert dat de tweede en de derde generatie Turken en Marokkanen minder met Nederlanders omgaan dan hun ouders deden; allochtonen en autochtonen houden elkaar op zijn minst op afstand. Aan de andere kant is daar het 'het nieuwe feit' van de grote opkomst van allochtonen bij de

laatste gemeenteraadsverkiezingen. De auteurs sluiten zich aan bij de uitspraak van de Franse politicoloog Olivier Roy dat de islam een blijvende factor wordt in het Westen. In een laatste hoofdstuk komt Donner aan het woord. Als christen-democraat blijkt hij de vorming van een islamitische zuil niet te verwerpen. Maar pas als we 'een gezamenlijke noemer hebben gevonden', zal Nederland weer stabiel zijn. 'Ik ben bang dat we dat niet meer zullen meemaken'; dat is een proces van lange adem. (F.v.d.B.)

Dutch Humanitarian Assistance - An Evaluation

Den Haag: Ministerie van Buitenlandse Zaken, juli 2006; No. 303 van evaluaties uitgebracht door de Inspectie Ontwikkelingssamenwerking en Beleidsevaluatie, 320 blz.

De hoge frequentie van intra-staatelijke conflicten van de afgelopen decennia heeft geresulteerd in complexe humanitaire crises, in het bijzonder in ontwikkelingslanden. Daarnaast hebben grootschalige natuurrampen tot veel menselijk leed geleid. In reactie daarop heeft de Nederlandse overheid in de periode 2000-2004 1,2 miljard euro besteed aan humanitaire hulp. Recente veranderingen op het wereldtoneel, zoals versterkte aandacht voor terreurbestrijding, hebben invloed op het karakter van humanitaire hulp en vereisen een kritische blik op het Nederlands beleid en de uitvoering daarvan. In het kader van deze ontwikkelingen is een onafhankelijke evaluatie uitgevoerd van de resultaten van de Nederlandse ontwikkelingshulp in bovengenoemde periode, alsmede een evaluatie van de procedures en interne organisatie van het Ministerie van Buitenlandse Zaken. De evaluatie is, deels met andere donoren, uitgevoerd door de

Inspectie Ontwikkelingssamenwerking en Beleidsevaluatie (IOB). De voornaamste maatstaven die zijn gebruikt, zijn relevantie en effectiviteit van de ontwikkelingshulp, zowel directe *impact* als resultaten op de lange termijn. Daarnaast is de doelmatigheid van de hulp bestudeerd. De evaluatie geeft een overzicht van de internationale context van humanitaire hulp en de voornaamste veranderingen van de afgelopen 15 jaar. Daarnaast worden recente ontwikkelingen en trends met betrekking tot humanitaire hulp weergegeven, met speciale aandacht voor het Nederlandse standpunt. Voor het onderzoek zijn vier gevalstudies geselecteerd: Soedan, het Grote-Merengebied, Somalië en Afghanistan. Van elk wordt de humanitaire crisis beschreven, alsmede de Nederlandse respons daarop in de periode 2000-2004. De resultaten van de studies zijn in gedetailleerde vorm op de bijgeleverde cd-rom te vinden. De evaluatie heeft uitgewezen dat Nederlandse humanitaire hulp in de bestudeerde gevallen goed aansluit bij de behoeften van de betrokken landen en voor het grootste deel relevant en effectief is gebleken. Er is voldoende rekening gehouden met instabiele politieke situaties op lokaal niveau. De hulp voldoet aan internationaal aanvaarde beginselen met betrekking tot humanitaire hulp. Recente procedurele veranderingen betreffende het spenderen van ontwikkelingsgeld hebben tot efficiënter hantering van humanitaire hulp geleid. De evaluatie constateerde dat de controle op uitvoering van hulp op lokaal niveau als een zwak punt moest worden aangemerkt, evenals de inzet van personeel om de problematiek aan te pakken, zowel in Den Haag als op de ambassades. Ook heeft de evaluatie een kloof geconstateerd in de aansluiting van wederopbouw- en ontwikkelingsactiviteiten op humanitaire hulpverlening. (O.K.)

**Millenniumontwikkelingsdoel 8:
Het ontwikkelen van een mondiaal
partnerschap 'Voortgangsrapport
Nederland 2006'**

*Den Haag: Ministerie van Buitenlandse
Zaken, juli 2006; 116 blz.*

Het behalen van de Millenniumdoel-
stellingen van de Verenigde Naties
(MDG's) in 2015 zal enorme inspannin-
gen vergen van alle betrokkenen. Het
achtste MDG betreft de *targets* die
ontwikkelde landen moeten verwe-
zenlijken om ontwikkelingslanden
bij te staan in de verwezenlijking van

de ontwikkelingsdoelstellingen. Deze
targets zijn gericht op hulp; handel,
markttoegang en schuldverlichting;;
toegang tot betaalbare geneesmid-
delen; strategieën voor fatsoenlijk en
productief werk voor jongeren; en be-
schikbaarheid van nieuwe technolo-
gieën voor ontwikkelingslanden. MDG
8 dient als belangrijk raamwerk voor
het formuleren van beleid en het rap-
portereren van voortgang van de Neder-
landse regering en haar minister voor
Ontwikkelingssamenwerking. Dit
tweede voortgangsrapport van het
Ministerie van Buitenlandse Zaken

over dit thema bespreekt de huidige
Nederlandse invulling van MDG 8.
Per doel wordt op concrete wijze de
Nederlandse voortgang weergege-
ven, alsmede de internationale en
institutionele context. Daarnaast is
het rapport uitgebreid met bijdragen
vanuit Nederlandse maatschappelijke
organisaties, de Nederlandse vakbe-
weging, Nederlandse kennisinstellin-
gen en het Nederlandse bedrijfsleven
wat betreft verwezenlijking van de
MDG's, alsmede beleidsuitdagingen
voor de Nederlandse overheid. (O.K.)